

del temple quinze *grases*, per so cor lo temple era amont bastit», *VidesR*, 31v2, 195v2 (i de nou 196r1, pertot traduint ll. *gradus, ascensiones gradus*, 588.35); «prenent per lo carrer de la mar e anant dret tro a les *grases* de Santa Maria de la Mar ---» en una inscripció de Bna. del S. xiv (reproduïda per CaCandi, *Ciutat de Bna.*, p. 386); *grases* en doc. segarrenc (Guardalada) de 1396 (*BABL* x, 422); «no podent més avant anar, en una *grasa* de marbre segués», *Curial* (*NCL* III, 73); «lo frare saltà d'una *grasa*» en Francesc de la Via, S. xv (*DAG.*); fins avui maestr. *grasa* «escaló» (GaGirona);³ a l'Alt Conflent és «borne pastorales» («ell sap la *gráz*», Aiguatèbia, 1959).

Com ja s'ha d'esperar, en cat. occid. i merid., segons la fon. dialectal, hi ha variant *graa*: «mostrà-o a P. de Canet, al peu de la *graa* del palau a La Rocha, on tuit seen, davant molt hom» Penedès, 1207-11 (*BABL* VII, 174); «en les carreres de la ciutat pot cascú en la frontera de son alberc posar taules, estolons o pilars, pedrís o *graes*», *CostTort*. 10; «una *plaçeta* amb les *graes* de Palau, escaletes que menaven a la porta dels Infants de la Catedral i a la dita Bisbalia», Lladonosa (*La Ciutat de Lleida*, p. 93). *Grasada* 'grasa' maestr. PnaCast., i «brancal» de la porta del carrer maestr.; *grasó* «grasa xiqueta; brancal» (GaGirona);⁴ un *ançgrazát* 'escala perquè hi puguin pujar les bèsties', en els camins i en els carrers (en particular la que puja d'Olb a La Força) pall. (Castellvíny, 1964).

Graell 'petit grau de muntanya' i 'petit grau d'estany', de *GRADELLUS* diminutiu de *GRADUS*: d'aquell imagino que no és sinó una falsa romanització la forma que apareix en un doc. ross. de 936: «villa --- Bajas --- quantum ego habeo --- in domibus --- aquis, aquaris pisceris <'paixeres'> et piscatoris, cum ipsius *gradiles*, omnia ---», Cartulari d'Elna, fº 230 (transcrit a la *Colle*. Moreau de la B. N. P., vol. VI, n.º 10, de nou fº 238, n.º 12), on es tracta del grau d'estany, igual que «in ipso *grado* de Rodas <'Roses'> vel in *gradellos*», escr. de 1035, de Castelló d'Empúries; també en el ross. *grasell*: un *grazél* és un punt baix per on la mar es fica, quan és agitada, en l'Estany <de Salses>, i *Els Grasells* és el NL d'un indret de la costa entre Llleucata i el Barcarès (1960). En canvi es tracta del de muntanya en «pergit per ipsa strata Cardonense usque ad ipso *gradello*» en escr. de 1035, del Cardener (Balari, *Orig.*, 82, i ja en la citada monografia); *El Grél* de Pujals entre la Nou i Malanyeu (1964). *Grais* (?).

Graó ['grau de dignitat', Lull, *AlcM*; 'esglao', mj. S. xv], important deriv., format només pel cat., estrany àdhuc al cast. i oc.: és, doncs, abusiu parlar d'un ll. vg. **gradonem* com fa *AlcM*; «la mia trista sort no consent que puje al terç ni al quart *graho* de la scala», JoMartorell (*Ag.* III, 175); «essent chiqueta / --- / fon dedicada servir al temple / --- / en tal edat / mostrà miracle: / al tabernacle / quinze *grahons*, / alts escalons, / ella ·ls pujà, / may s'enujà / de la cla<u>suras», JRoig (*Spill*, vv. 11, 111); «*grao* per a pujar: *graus*; *grao* a *grao*: gradatim»; «los *graos* de la escala: *gradus*; *graos* de pedra --- cada *grao* de

una pessa ---; *graos* de fust: *gradus ex ligno*; «sobtadament vam començar a baixar per una escala humida i relliscosa, i cada *grao* 'm costava moltes llàgrimes», Coromines (*Presons Im.*, 106). La forma barcelonina i del cat. central és *esglao* [1695, Lacav.]; el *DTO*. encara només *grabó*; Careta V., pretén declarar-lo «barbrisme» cosa arbitrària i rebutjada per Fabra] deguda a *esgraos* (Belv.; amb *es-* aglutinat) encreuat amb *escalons* (usats junts, com hem vist, per JRoig); alguna vegada 'pis, replà': «ma germana mayrastra / --- / Quan són al primer *esglabón* -, Argarita combregava / quan són al sego(n) *esglabó* - Argarita extremunciava».⁵

De tota manera el fet és que fins avui la major part dels dialectes prefereixen encara *grao* (*esgraos* en el Lluçanès, a St. Martí d'Albars, 1964; més en *BDC* xx, 114) o *escaló* (mall., únic en el *DFgra.*); Renat («El Camí», 14-IV-34) dóna *grao* i *escaló* com val. (*esglao* com foraster), ja hem vist que en el Maestr. és *grasó*; *grao* fins a l'extrem N. del cat. occid.: Areu, Farrera (1933), Barravés (*BDC* VI, 84); ross. *grao* («al Campàs s'hi puja pels *graus*», Conat, 1960). Cf. Moll, *BDC* xxiii, 19 i 15-6. *Graonada* [1578]. *Graonar*. *Graonera* [1586]. *Esglaonar*; *esglaonada*; *esglaonament*.

Grada [Belv.; 1725, *AlcM*]; però és falsa la cita del *Curial*, almenys segons l'ed. *NCL.*, veg. *grasa*, supra]; *graderia* [c. 1800; -*aria*, Belv.]: «quedava en dita sala formada, a la paret, una com cucanya de Nàpuls, y era una gran perspectiva, a manera de *graderia*, que formava, o digam tota plena de plats de la fonda, de tot quan podia halagar al apetit de quants anavan allí a sopar», B. de Maldà, *Excurs.*, 169. *Gradina?* (no *DFa.*), *gradinata* <it. *Gradar*; *gradació*.

Degradar [Belv.], pres del ll. tardà *degradare* id.; de primer es digué *desgradar* «persona que heu ab calze a son dinar, encara que sie capellà, deu ésser *desgradat*», StVicentF (*Serm.* I, 106.9); *degradació* [Belv.], *degradat*, *degradant*, *degradador*. *Engradar*. *Retrògrad* [-*grado*, Belv.], pres del llatí tardà *retrogrādus* id., derivat del mateix verb *gradi* 'caminar' d'on deriva *gradus*; *retrogradar* [1695, Lacav.]; *retrogradació* [id.].

Graduar [1647, *DTO.*]; *graduau*; *graduació* [1695, Lacav.]; *graduand* [-*ndo*, Belv.]. *Graduador*. *Gradual* [Belv.]; *gradualitat*. *Agraduar*; *agraduació*; *desagraduar* i *desgraduar*; *desagraduació*.

Cpr.: *Grauplana*.

¹ S'explica sobretot perquè el P. Serra (*AORBB* v, 233) fou el qui n'aplegà part dels testimonis: *les graus* 'l'escala' a Belianes, i a Manresa, de l'actual *Baixada dels Jueus* n'havien dit *la Grau dels Jueus* (hi ha també testimoni del manresà Magí Canyelles, S. xvii). Hi afegeixo el testimoni de la primera *grau de l'escala* que he citat a *graciosament* (*GRAT*). S'hi podrien afegir encara diversos testimonis toponímics i de topònims genèrics recollits per l'*Onom. Cat.* en la zona oriental pre-pirinenca. —² Però *Serra de Gradis*, 1081, damunt Campdevàrol, no hi té res a veure, a desgrat de Balari: es tracta de